

UN PASSEIG PEL MAS DEL PERAIRE

UN RECORREGUT PER LA FINCA DE 240 HECTÀREES QUE FUNDEM ADQUIRÍ EL 1997 PER LA SEUA IMPORTÀNCIA COM A ESPAI QUE CAL PRESERVAR

Eva Pastor

La naturaleza se muestra allí con toda lozanía, y rica en vegetales: las carrascas, pinos, labiérnagos y otros árboles se disputan el terreno [...] Las peñas peladas y calizas del suelo, los cintos y dientes de los montes que apenas permiten el paso a las aguas cuando llueve, y la multitud de vegetales, todo interesa y divierte.

És Josep Antoni Cavanilles qui parla, qui descriu el seu recorregut per la Tinença de Benifassà, qui abasta amb la mirada l'extensió natural de la comarca del Maestrat, qui omple les fulles del quadern que després esdevindrien les conegudes *Observaciones del Reyno de Valencia*. I és allí on es troba l'objecte de la

nostra visita: la Reserva Biològica del Mas del Peraire, al terme municipal de Fredes, el terreny que adquirí Fundem, la Fundació Enrique Montoliu, per portar a terme, junt a la Universitat de València, els seus fins fundacionals relacionats amb la cura i la conservació dels hàbitats naturals valencians.

En l'escapada ens acompanya Jaime Güemes, conservador del Jardí Botànic de la Universitat de València i un dels patrons de la fundació. Durant el viatge comentem l'entorn natural del Mas, la comarca del Baix Maestrat: «Aquest paisatge defineix en el territori valencià el trànsit cap a terres de marcada continentali-

© Fotos article: Martí Domínguez

Cartell que anuncia l'arribada a la Reserva Biològica del Mas del Peraire.

tat de l'interior ibèric», diu Güemes. Així es pot observar com desapareixen espècies com el llentiscle (*Pistacia lentiscus*) o el margalló (*Chamaerops humilis*) i deixen pas a altres de més resistents al fred com els pins negrals (*Pinus nigra*) o rojos (*Pinus sylvestris*).

Però com passa amb qualsevol altre terreny on l'acció de l'home i del temps han deixat sentir els seus efectes, la Tinença també té amenaces, i això dóna sentit a la tasca de protecció que porta a terme Fundem. El patró que ens acompanya ens conta que la natura, des de l'abandó de les terres de l'interior a principi del segle XX, «ha experimentat una recuperació considerable», tant des del punt de vista de la vegetació com de la fauna. «Les comarques de l'interior semblaven lliures de les amenaces d'origen antròpic», explica, «però s'està produint una gran extensió de la urbanització, i això és un problema en l'entorn de la finca, igual com ho podria ser per als ambients de muntanya la proliferació de parcs edílics.» Tot i això, Manuel Costa, vicedirector de política científica de la Universitat de València i patró també de la fundació, ens comenta en l'entrevista que podeu llegir a continuació que la Tinença és un dels «paratges valencians millor conservats», potser per la dificultat d'accedir-hi, i que conté totes les característiques d'un vertader paisatge perquè «s'hi combina el verd de la vegetació frondosa amb penya-segats i els talls dels penyals». I és que la pedra calcària, densa i consistent, defineix absolutament

«DES DEL PLA DEL MAS ÉS POSSIBLE CONTEMPLAR TOTA L'AMPLÀRIA DEL TERRENY, ABASTAR-LA I SENTIR-TE'N EMPARAT, SORPRENENTMENT RESGUARDAT SENSE CAP PARET NI SOSTRE EN PEU QUE FACEN AQUESTA FUNCIÓ»

l'aspecte del Maestrat. Fins al punt que les impressionants moles, obra de l'erosió de l'aigua i el vent, es converteixen en referents a l'horitzó per a qualsevol que conega el terreny i vulga guiar-hi les seues passes. Són fragments gegants de la història geològica del paisatge.

Quan apleguem al poble de Fredes contactem amb el guarda, Vicent Adal, que preserva la finca de l'entrada de caçadors i curiosos. L'accés als terrenys de

la Fundació és obert a tothom qui tinga finalitats d'investigació, estudi o simple passeig i observació, però sempre cal fer partícip el guarda de la nostra visita i respectar les normes bàsiques de comportament a la natura. Quan ens el trobem cara a cara la pregunta és obligada: Qui era «el Peraire», a qui la masia deu el nom? Ens contesta que no ho sap, però que un peraire era qui cardava la llana. En realitat *peraire* és una variant de la paraula castellana *peraille*, un mot de més de cinc segles d'antiguitat amb el mateix significat. Qui sap si a la masia hi va viure un humil carda-

El camí fins al mas transcorre entre abundant vegetació.

dor com ho eren, segons els historiadors, el pare de Cristòfol Colom o de l'escultor Donatello.

■ FLORA I FAUNA DEL MAESTRAT

Tot seguit empenem el camí cap al mas i descobrim com es perfila ja la vegetació que ens acompanyarà tota la caminada: extensions de pi roig i carrasca (*Quercus rotundifolia*) amb un sotabosc on predominen el boix (*Buxus sempervivens*), el càdec (*Juniperus oxycedrus*), el ginebre (*Juniperus communis*), el coixinet de pastor (*Erinacea anthyllis*), el bruc (*Erica multiflora*) i l'estepa blanca (*Cistus albidus*). A més Els Ports allotja una flora endèmica característica «que ha quedat refugiada a les muntanyes envoltades de planura litoral per un costat i de les estepes de la Meseta per l'altre», ens diu Jaime Güemes. Per això, a la zona del mas trobem endemismes típics de la comarca com el serpol o timó negre (*Thymus willkommii*), l'arenària (*Arenaria conimbricensis* subsp. *viridis*), els conillets o gossets de roca (*Antirrhinum pertegasii*), l'herba de la pallola (*Knautia rupicola*) o la violeta de font (*Pinguicula dertosensis*).

Un altre aspecte destacable del Mas del Peraire és la fauna que pobla l'extensió. Tot i que ens consta l'e-

xistència d'àguiles daurades (*Aquila chrysaetos*) o falcons pelegrins (*Falco peregrinus*), només descobrim set o vuit voltors comuns (*Gyps fulvus*) que ens segueixen des de les altures i ens deixen observar amb els prismàtics les seues danses aèries. Altres aus més petites també habiten a la zona o van de pas, com és el cas de les migratòries que troben a la Tinença una zona de descans. D'altra banda, entre els mamífers caldria destacar la cabra salvatge ibèrica (*Capra pyrenaica* subsp. *hispanica*), que fa unes dècades escollí com a refugi la comarca quan es trobava amb una forta amenaça i lluitava contra l'extinció.

■ I AL FINAL DEL CAMÍ, EL MAS

Quasi sense adonar-nos-en, observant el paisatge i mantenint-nos expectants per si cap animal es decideix a deixar-se veure, apleguem al lloc on el seu dia s'alçava coratjós el mas del Peraire. Ara queden només algunes runes que delimiten encara el lloc exacte on es trobava el mas, però, tot i haver parets enderrocades i conscients que es poden tornar a construir, admirem allò del mas que sí que ha sobreviscut, la panoràmica de totes i cadascuna de les muntanyes i barrancs que ens envolten.

Des del mas s'observa la diferència d'altitud que hi ha a la contrada, dels 700 metres sobre el nivell del mar dels barrancs fins als 1.300 metres de les zones més altes. L'espectacle és impressionant, una extensió vegetal amb boscos de pinar i carrasca amb les taques rogenques dels aurons (*Acer granatense*) que, lluny de ser monòtona, acompanya els perfils que la roca calcària ha anat traçant al llarg dels segles fins a obtenir el paisatge que tot pintor de natura voldria retratar als seus llenços. Els voltors continuen acompanyant-nos i defineixen línies transparents sobre els penya-

Les formacions calcàries i els densos boscos creen un paisatge encisador.

segats, retallen els farallons, burlen els cingles. Algú reflexiona i ho defineix com un espai tranquil·litzador, que suggereix seguretat, i no podem més que estar-hi d'acord. La natura pot resultar amenaçadora, impactar amb la seua grandiositat, fins i tot ofegar amb la seua densitat, però des del pla del mas és possible contemplar tota l'amplària del terreny, abastar-la i sentir-te'n emparat, sorprenentment resguardat sense cap paret ni sostre en peu que facen aquesta funció.

L'objectiu de construir allí on hi havia el mas un observatori científic sembla l'opció ideal, després de convertir-se en reserva de caça l'any 1998, aconseguir la denominació d'Estació Biològica el mateix any, acollir tres microreserves del projecte Life de conservació de flora del País Valencià, col·laborar en el projecte per crear el Parc Natural dels Ports i ser declarat reserva de fauna silvestre el 2005. Per a Güemes l'observatori permetrà disposar «d'un lloc de treball en plena natura des d'on realitzar estudis que exigeixen una observació continuada dels fenòmens naturals». Tots aquests estudis contribuiran a «consolidar el coneixement necessari sobre el qual basar la conservació de la natura, complint així la vocació universitària i els objectius fundacionals», afegeix.

«ELS PORTS ALLOTJA UNA FLORA ENDÈMICA CARACTERÍSTICA QUE HA QUEDAT REFUGIADA A LES MUNTANYES ENVOLTADES DE PLANURA LITORAL PER UN COSTAT, I DE LES ESTEPES DE LA MESETA, PER L'ALTRE»

(JAIME GÜEMES)

Ja de tornada intentem de nou, sense obtenir resultats, trobar un lloc molt interessant que ens ha indicat el guarda. Busquem un forn d'oli de ginebre que diu que hi ha en un camí perpendicular al principal. Aquests forns formen part, juntament amb als marges, els camins i els forns de calç, de l'arquitectura de pedra seca del nord de Castelló. La seua finalitat era obtenir oli del càdec.

Aquesta substància, també anomenada *miera*, tot i estar relacionada amb ungüents màgics com els que utilitzaven els pastors per curar les ovelles o els que portaven les «trementinaires», dones rodamons que duien pels pobles herbes remeieres de la flora pirinenca, té en realitat efectes diürètics, antireumàtics, antisèptics o depurats, a més de ser antiparasitària quan s'aplica externament.

La llum comença a caure i les noves tonalitats del capvespre envaeixen el camí que ens veia aplegar fa unes hores. Quasi a l'últim tram del traçat, a la vora dreta, un gal·ler (*Quercus faginea*) solitari sembla voler acomiadar-se. Pugem al cotxe sense saber qui va ser el Peraire per qui es posà nom a la masia, però ens n'anem convençuts que fóra qui fóra gaudí d'uns paisatges inoblidables. ➔

Eva Pastor. Jardí Botànic, Universitat de València.